

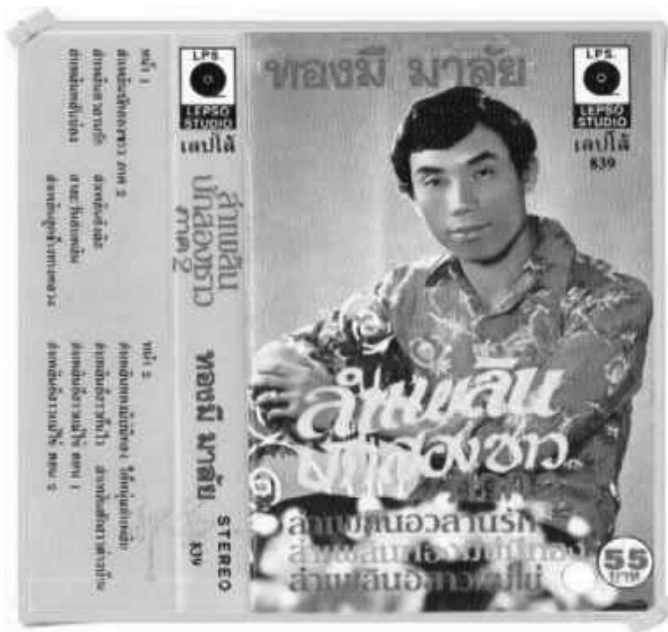

จินดา แก่นสมบัติ. 2559. “เพลงลูกทุ่งหมอลำ : จากเพลงพื้นบ้านอีสานแพร่กระจายเข้าสู่เมืองกรุง” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน. หน้า 153-173.

เพลงลูกทุ่งหมอลำ :
จากเพลงพื้นบ้านอีสานแพร่กระจายเข้าสู่เมืองกรุง
LukThung-Molam :
Northeastern Folk Songs Spreading into Capital Society

จินดา แก่นสมบัติ*

Chinda Kaensombat

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาเทคโนโลยีดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างเพลงลูกทุ่งกับหมอลำ การผสมผสาน ศิลปะและวัฒนธรรมทางด้านดนตรี พัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษา พบว่า รากเหง้าของเพลงลูกทุ่งนั้น เกิดมาจากการรับอิทธิพลเพลงสากลและดนตรีตะวันตก ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีการนำเพลงมาขับร้องสลับฉากละคร เรียกว่า “เพลงหน้าม่าน” เพลงลูกทุ่ง มีสำเนียงในรูปแบบของตนเองที่ติดมาจากท้องถิ่น มีการเล่นลูกคอก ลูกเอื้อน จากรูปแบบการร้องดังกล่าว จึงทำให้เกิดการเรียกแนวเพลงลูกทุ่งขึ้นหลาย ประเภท ได้แก่ ลูกทุ่งปักษ์ใต้ ลูกทุ่งล้านนา ลูกทุ่งอีสาน และรูปแบบแนวเพลง “ลูกทุ่งอีสาน” มีพัฒนาการมาจาก “รำโทน” สำหรับ “เพลงลูกทุ่งหมอลำ” มีพัฒนาการมาจากเพลง “ลูกทุ่งอีสาน” โดยมีการเอาทำนองลำ (वादลำ) มาผสมผสานเข้ากับ เพลงลูกทุ่ง และ ปัจจัยทางด้านการคมนาคมเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการแพร่กระจาย “เพลงลูกทุ่งหมอลำ” เข้าสู่เมืองกรุงได้อย่างรวดเร็ว ทำให้มีโอกาสบันทึกแผ่นเสียง และได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ส่งผลทำให้เกิดธุรกิจเพลงลูกทุ่งหมอลำที่โดดเด่น และสภาพปัจจุบันนี้เพลงลูกทุ่งหมอลำ มีการนำवादลำมาผสมผสานกับ “เพลงร็อค” อีกด้วย มีรูปแบบระบบการขายและเผยแพร่ผลงานในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ให้ดาวนโหลดเพลงรอสายโทรศัพท์ มีการจัดดูแลเรื่องลิขสิทธิ์เพลง จากปัจจัยที่เอื้อต่อการเผยแพร่สื่อสาร สู่ช่องทางสังคมออนไลน์ ในปัจจุบัน ศิลปะและวัฒนธรรมแขนงนี้ จึงมีศิลปินพื้นบ้านอีสาน ทุกเพศทุกวัย ให้ความสนใจสืบทอด ศิลปะของเพลงลูกทุ่งหมอลำแขนงนี้ ดังที่ได้ปรากฏในสังคมออนไลน์ปัจจุบัน อยู่ตลอดเวลา

ความสำคัญ : เพลงลูกทุ่ง, หมอลำ, เพลงลูกทุ่งหมอลำ

Abstract

The aim of the recent study was to present relationship between Lukthung, a traditional Thai music genre of folk and Molam, a northeastern Thailand traditional folk style of music, the combination of art and culture in LukThung-Molam, and the development of the genre from the past to present. The result of the study indicates that the Lukthung genre is developed in post-world war II era. The type of music was influenced by the western

music. The play was adapted with the scenes of drama and is called “Plang Na Man”. The play has the specific style of singing with coloratura and drawing of the note. The style is different and depends on the area of the country. Southern, northern, and northeastern are different. In fact, northeastern style of lukthung was developed from a play called “Lum Tone” which use Lum, the traditional fast melodic singing of northeastern Thailand culture. The spreading of LukThung-Molam to the capital society is a result of the development of modern accommodation. Lately, the style of music is adapted with the rock style of western music. The industry of LukThung-Molam is developing, and the song is spread through the internet, mobile ringtone, and other digital media with the issue of copy right. In present, the culture of LukThung-Molam is inherited by the new artists of all ages and sexes who participate in the Thai music industry.

Keywords : LukThung , Molam, LukThung-Molam

บทนำ

เพลงลูกทุ่งเป็นเพลงที่มีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นเมืองหรือเพลงชาวบ้าน แก่นเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งที่สะท้อนให้เห็นลักษณะของวิถีไทย ถึงแม้ว่าจะใช้เครื่องดนตรีของตะวันตกมาใช้บรรเลงทำนอง และเมื่อพิจารณาถึงเพลงพื้นเมืองอันเป็นต้นกำเนิดของเพลงลูกทุ่ง พบว่าเพลงพื้นเมืองเป็นวรรณกรรมที่บรรจุเนื้อหาของสังคมและชีวิตจริงของคนไทย ในแต่ละท้องถิ่นไว้ในความเรียบง่ายของท่วงทำนองดนตรี (ภิญโญ จิตต์ธรรม, 2516 : 16) เนื้อเพลงลูกทุ่งแสดงถึงความรู้สึกนึกคิดโลกทัศน์ที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเนื้อเพลง ทำนอง ดนตรีประกอบ มีรูปแบบที่เรียบง่าย ซึ่งกล่าวได้ว่า เพลงลูกทุ่งอาจเกิดขึ้นเพราะคนชนบทส่วนใหญ่นิยมที่จะร้องเพลง ที่มีสำเนียงในรูปแบบของตนเองที่ติดมาจากท้องถิ่น ติดมาจากพวกเพลงลำตัด หรือ ลีเกที่มีการเล่นลูกคอก ลูกเอื้อน หรือว่าอย่างลีลาของหมอลำ ก็มีแนวทางการร้องลูกคอกของเขาพลั้วพรายไปอีกแบบหนึ่ง ไม่ร้องตรงๆ (พยงค์ มุกดาพันธ์, 2532 : 35-36) และจากสำเนียงการร้องดังกล่าว ต่อมาจึงเกิดการเรียกรูปแบบแนวเพลงลูกทุ่งขึ้นหลายประเภท ได้แก่ ลูกทุ่งปักใต้ ลูกทุ่งล้านนา ลูกทุ่ง

อีสาน ลูกทุ่งหมอลำ ลูกทุ่งเพื่อชีวิต เป็นต้น

เพลงลูกทุ่งอีสาน เนื้อหาหลักเกณฑ์ในการความเป็นเพลงลูกทุ่งอีสานสามารถมองได้จากภาษาที่ใช้ในคำร้องเพลงลูกทุ่งใช้ภาษาท้องถิ่นอีสานปะปนภาษาภาคกลาง และสำเนียงการเอื้อนเสียง ลีลา สำเนียง แม้ว่าจะใช้เครื่องดนตรีสากลบรรเลงเพลงลูกทุ่งอีสาน แต่สำเนียงก็จะปรากฏออกมาเป็นทำนองพื้นบ้านอีสาน โดยใช้เครื่องดนตรีสากลประกอบเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน เพื่อให้เห็นบรรยากาศท้องถิ่นตามคำร้อง ทำนอง และ สำเนียงเพลงพื้นบ้านอีสาน (นิพนธ์ สุวรรณรงค์, 2553 : 95-96) เพลงลูกทุ่งอีสานได้พัฒนาการทางวัฒนธรรมไทยมาอย่างต่อเนื่อง มีเนื้อหาเพลงที่ฟังง่าย จำง่ายผู้ฟังไม่ก็ครั้งก็สามารถร้องได้ทั่ว ๆ ไป บางครั้งมีการนำเอา "ทำนองลำ" มาผสมผสานเข้ากับเพลงลูกทุ่งอีสาน จนทำให้เป็นที่มาของแนวเพลง "ลูกทุ่งหมอลำ" ซึ่ง "หมอลำ" นั้นนับว่าเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ได้รับความนิยมมาทุกยุคทุกสมัย การแสดงหรือการเล่นหมอลำส่วนมาก จะเล่นเพื่อความบันเทิง ฉะนั้นจึงมักจะเล่นเมื่อมีเทศกาลงานประจำปี เช่น งานประเพณีและงานบุญต่างๆ การแสดงหมอลำไม่มีหลักฐานจารึกชัดเจนว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยใด (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2529: 11-59)

เพลงลูกทุ่งหมอลำ มีบทบาทสำคัญ ในเรื่องให้ความบันเทิง ความสนุกสนาน เป็นมหรสพ ในงานประเพณี งานรื่นเริงต่าง ๆ พร้อมทั้งสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับศิลปิน นักร้อง นักประพันธ์ นักเรียบเรียง และนักดนตรี เป็นอย่างมาก และจากอดีตจนถึงปัจจุบัน กระแสธุรกิจบันเทิงได้เป็นตัวผลักดัน ในการพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานเพลงลูกทุ่งหมอลำ ให้เป็นไปตามกระแสนิยมของสังคมเพื่อความอยู่รอด จากบทบาทความสำคัญของเพลงลูกทุ่งหมอลำที่มีอิทธิพลต่อชาวอีสานดังกล่าว เห็นควรแก่การเรียนรู้ถึง กำเนิดเพลงลูกทุ่ง พัฒนาการของเพลงลูกทุ่งอีสาน และ เพลงลูกทุ่งหมอลำ เพลงพื้นบ้านอีสานแพร่กระจายสู่เมืองกรุง

กำเนิดเพลงลูกทุ่ง

ศิลปะดนตรี มีบทบาทหน้าที่ช่วยลดความก้าวร้าวและความขัดแย้งด้วยการระบายความเครียดและความกดดันในภารกิจประจำวัน ด้วยเหตุนี้เองศิลปะในฐานะสถาบันสังคม จึงมีหน้าที่หลักในแง่ของการลดความกดดันและความก้าวร้าว ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของความขัดแย้งทางสังคม (L.A. Coser, 1964 : 41-41) ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 อิทธิพลของดนตรีตะวันตก ได้เข้ามาแพร่กระจายในประเทศไทย ซึ่งทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงการพัฒนาบทเพลงและการบรรเลงดนตรี จนเป็นสาเหตุทำให้เกิดแนวเพลงไทยสากลขึ้นมา ซึ่งลักษณะเพลงไทยสากลนั้น จะมีเนื้อร้องเป็นภาษาไทย แต่ทำนองเป็นสากล โดยในยุคนี้ได้มีการนำเพลงทำนองสากล มาบรรเลงในกองบรรเลงของทหารอยู่แล้ว อีกทั้งมีการนำมาเผยแพร่ ทางสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ และได้รับความนิยมจากผู้ฟัง โดยทั่วไปเป็นอย่างมาก ทำให้มีการนำมาร้องเล่นกัน โดยเลียนแบบเสียงร้องของนักร้องที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น พร้อมทั้งมีการนำเอามาประกวดตามงานฉลองต่างๆ (กาญจนาคพันธ์, 2519 : 63-65) ทำให้แนวเพลงไทยสากลได้รับการพัฒนายิ่งขึ้น ซึ่งเป็นที่มาของการกำเนิดแนวเพลงลูกทุ่ง ซึ่งแนวเพลงลูกทุ่งได้รับเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามยุคตามสมัย การกำเนิดเพลงลูกทุ่ง มีกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป และพอจะแบ่งตามความเป็นมาของการกำเนิดเพลงลูกทุ่งได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เชื่อว่า เพลงลูกทุ่ง กำเนิดมาจากการร้องสลับฉากละคร หรือ เรียกว่า “เพลงหน้าม่าน” กล่าวคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงนี้ การสลับฉากละคร หรือ เพลงหน้าม่าน ในการแสดงละครเวทีนั้น จะมีการพักช่วง เพื่อให้นักแสดงพักผ่อนชั่วคราว และเปลี่ยนฉากใหม่ อีกทั้งไม่ให้คนชมต้องรอคอย จึงได้มีการเล่นจำพวก หรือร้องเพลงเพื่อคลายเครียด เหตุนี้เองเป็นจุดที่ทำให้มีการร้องเพลงประกอบที่เรียกว่า เพลงหน้าม่าน สลับฉากละคร และในยุคนี้ก็นักร้องเพลงหน้าม่านที่มีชื่อเสียง ได้แก่ คำณ สัมปณณานนท์ พยงค์ มุกดา นคร ฤทธิรงค์ และสมยศ ทัศนพันธ์ ซึ่งนักร้องเพลงหน้าม่านที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ได้กลายเป็นนักร้องลูกทุ่งคนสำคัญ แสดงเพลงหน้าม่าน เป็นที่มาของเพลงลูกทุ่ง (กานท์ นิรนาม, 2528 : 47 - 48) ซึ่งนักร้องลูกทุ่งยุคแรกๆนั้น ที่กล่าวมาหลายคน เคยผ่านการร้องเพลงหน้าม่านมาแล้วทั้งสิ้น

อาจจะกล่าวได้ว่าเพลงลูกทุ่งมีกำเนิดมานานเท่ากับเพลงไทยสากล เมื่อสังเกตงานของนักร้องกลุ่มแรกๆ ของเพลงลูกทุ่งจะเห็นได้ว่า เป็นผลงานในเพลงลักษณะแบบสากลมากกว่าพื้นบ้าน พื้นเมือง โดยเฉพาะการประพันธ์คำร้องทำนองของ ครูไพบูลย์ บุตรขัน ที่ขับร้องโดย สมยศ ทัศนพันธ์ ศรีสอางค์ ตรีเนตร วงจันทร์ ไพโรจน์ ฑูล ทองใจ ลัดดา ศรีวรรณท์ เกือบทุกผลงานเพลงจะเป็นแบบสากล และไม่มีการประพันธ์ทำนองเพลงแบบพื้นบ้านพื้นเมืองเลย

กลุ่มที่ 2 เชื่อว่า เพลงลูกทุ่งมีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองและเพลงไทยเดิม สำหรับความคิดเห็นของนักดนตรี นักวิชาการ และผู้ที่มีความสนใจ ในเรื่องเพลง

ลูกทุ่งส่วนมาก มักจะมีแนวความคิดว่า เพลงลูกทุ่งมีวิวัฒนาการมาจาก เพลงพื้นบ้านและ เพลงไทยเดิม ซึ่ง เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมากขึ้น ก็เมื่อเริ่มยุคสมัยของ สุรพล สมบัติ เจริญ ในปี พ.ศ. 2496 เพลง ส่วนมากแล้วเป็นเพลงในจังหวัดราชบุรี แต่ก็ยังมีปัญหาอีกว่า ประเภทเพลงพื้นบ้าน เช่น ลีเก ลำตัด เพลงฉ่อยเพลงพวงมาลัย เป็นต้น (อนเก นาวิกมูล, 2531 : 62-67) ซึ่งมีข้อขัดแย้งเพลงราชบุรีนั้นมีการพัฒนามาจากรำโทนของภาคอีสาน แต่ ในบทความวิชาการต่างๆ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเพลงราชบุรีเลย แต่จะมุ่งเน้นไปยังเพลง พื้นบ้านของภาคกลาง ดังกล่าว และมีความเชื่อว่า เพลงลูกทุ่งที่สามารถได้รับความนิยม จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศนั้น ก็ด้วยอิทธิพลเพลงราชบุรีของ สุรพล สมบัติเจริญ และ ในยุคปี พ.ศ. 2500 เพลงราชบุรีของ สุรพล สมบัติเจริญ คำรณ สัมบุณณานนท์ ชัยชนะ บุญยะโชติ แล้วถึงยุคของ พร ภิรมย์ ชาย เมืองสิงห์ เป็นต้น (เจนภพ จบกระบวนวรรณ, 2530 : 13) แต่การมีเพลงทำนองพื้นบ้านมากขึ้น เพราะนักร้องเหล่านี้มีความเคยร้องกับ ทำนองของบทเพลงเหล่านี้มาก่อน เช่น พร ภิรมย์ ก็เคยเป็นพระเอกลิเกมาก่อน และ ชาย เมืองสิงห์ เป็นนักเขียนราชบุรีเก่ามาก่อนเหมือนกัน ซึ่งทำให้นักร้องเหล่านี้นำเสนอลีลา ทำนองเพลงในแบบนี้ ทั้งนี้ก็เพราะ เพื่อหาแนวทางของตนเองให้แปลกไปจากคนอื่น เพราะ เนื่องจากในยุคนั้น ถือว่าอาชีพนักร้อง คืออาชีพใหม่ และการที่นักร้อง จำเป็นต้องนำเสนอ สิ่งแปลกใหม่ให้ผู้ฟัง

ในสมัยก่อนนั้น ที่ยังไม่ได้มีการแยกประเภทเป็นแนวเพลงลูกกรุงหรือเพลง ลูกทุ่งออกจากกันนั้น เหตุเพราะถือว่าเป็นเพลงไทยสากลเหมือนกัน สังเกตเห็นว่า นักร้อง ลูกทุ่งยุคแรกๆนั้น อันได้แก่ พยงค์ มุกดา คำรณ สัมบุณณานนท์ สมยศ ทศนพันธ์ หรือรุ่นต่อ นั้นมาก็คือ สุรพล สมบัติเจริญ หลายคนเคยผ่านการร้องเพลงหน้าม่านมาแล้วทั้งนั้น อีกทั้งนักร้องหลายคนในช่วงแรกๆนี้ ได้มีความชอบและสนใจในเพลงสากล อย่างเช่น สมยศ ทศนพันธ์ ก็มีลีลาการร้องแบบ Dick Powell และ พยงค์ มุกดา ก็มีความชื่นชอบเพลง สากลพอเช่นกัน เมื่อสังเกตผลงานของนักร้องลูกทุ่งยุคแรกๆ จะเห็นว่า ลักษณะของเพลง เป็นแนวเพลงสากลมากกว่า แนวเพลงพื้นบ้าน พื้นเมือง โดยเฉพาะผลงานการประพันธ์ ของ ครูไพบูลย์ บุตรขัน ในยุคนั้น เป็นการประพันธ์ทำนองขึ้นมาใหม่หลายเพลงด้วยกัน ซึ่งผลงานเพลงที่ขับร้องโดย สมยศ ทศนพันธ์ ศรีสอาดค์ ตรีเนตร ทูล ทองใจ ซึ่งหลายเพลง จะมีทำนองสากล และส่วนทำนองเพลงพื้นบ้านจะมีอยู่น้อยมาก แต่ว่าการนำเอาทำนอง เพลงพื้นบ้านพื้นเมือง มาประพันธ์เป็นแนวเพลงลูกทุ่ง เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนมาก

ขึ้น ในสมัยของ สุรพล สมบัติเจริญ ช่วงปี พ.ศ. 2496 (พยางค์ มุกดา, 2517 : 26) เหตุเพราะเพลงของสุรพล สมบัติเจริญ ส่วนมากแล้วเป็นเพลงในจังหวะร่ำวง ซึ่งเพลงร่ำวงเป็นการพัฒนามาจากรำโทนของภาคอีสาน

กำเนิดเพลงลูกทุ่ง มีกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป คือ กลุ่มของนักดนตรี นักวิชาการ และผู้สนใจในเพลงลูกทุ่งส่วนมากจะมีแนวความคิดว่า เพลงลูกทุ่งมีวิวัฒนาการมาจากเพลงพื้นบ้านพื้นเมืองและเพลงไทยเดิม โดยใช้ดนตรีสากลบรรเลงประกอบในการร้อง และเพลงลูกทุ่ง เหตุเพราะยุคสมัยเพลงของ สุรพล สมบัติเจริญ ส่วนมากแล้วเป็นเพลงในจังหวะร่ำวง แต่ก็มีข้อมูลชัดเจนอยู่ว่า เพลงร่ำวงเป็นการพัฒนามาจากรำโทนของภาคอีสาน และในทัศนะของคนอีกกลุ่มหนึ่ง มีความเห็นว่า เพลงลูกทุ่งมีรากเง้ามาจากเพลงหน้าม่าน ซึ่งก็หมายความว่ามาจากเพลงไทยสากล ทั้งนี้จากการสังเกตว่า นักร้องลูกทุ่งยุคแรกๆ นั้น เช่น สมยศ ทัศนพันธ์ คำนธ สัมบุญณานนท์ พยางค์ มุกดา หรือ รุ่งหลังอีกนิตหนึ่งคือ สุรพล สมบัติเจริญ หลายคนเคยผ่านการร้องเพลงหน้าม่านมาแล้วทั้งสิ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า รากเง้าของเพลงลูกทุ่งนั้น เกิดมาจากการรับอิทธิพลการแพร่กระจายของเพลงสากลและดนตรีตะวันตก โดยการนำมาขับร้องเพลงประกอบและสลับฉากละคร เรียกว่า “เพลงหน้าม่าน” เหตุเพราะแนวเพลงลูกทุ่ง แตกแขนงมาจากดนตรีบิกแบนด์ อย่างวงสุนทราภรณ์ ซึ่งถือว่ามีเหตุผลกว่า และส่วนเหตุผลที่มีความคิดเห็นว่าเป็นเพลงลูกทุ่ง ได้รับอิทธิพลมาจากเพลงไทยเดิม และเพลงพื้นบ้านนั้น มีเหตุอ่อนกว่า เหตุเพราะ เพลงลูกทุ่ง ได้นำเอาเพลงพื้นบ้านพื้นเมือง มาปรับผสมผสานประยุกต์เข้าไปในบทเพลงภายหลัง เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจเพลงเท่านั้น

ภาพประกอบที่ 1 นักร้องเพลงหน้าม่าน สลับการแสดงละครของคณะผกาวิไล ปี พ.ศ.2488
ที่มา : (pau jin jong, 2012 : ประวัติจู้รี โอศิริ)

ที่มาของคำว่า “เพลงลูกทุ่ง” พัฒนาการระยะแรกของเพลงลูกทุ่งนั้น ใช้คำว่า “เพลงตลาด หรือ เพลงชีวิต” เป็นคำเรียกบทเพลงของนักร้องเพลงไทยสากลกลุ่มหนึ่งในช่วงภายหลังสงครามครั้งที่ 2 อย่างไม่เป็นทางการ โดย ป. วรานนท์ (ประชา วรานนท์) นักจัดรายการวิทยุพล 1 ใช้เรียกขาน เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2498 – 2499 เพลงแนวนี้ได้รับความนิยมกว้างขวาง เหล่านักร้องที่ถูกเรียกขานว่า เป็นกลุ่มนักร้องเพลงตลาด บางคนก็ถูกเรียกขานว่าเป็นนักร้องเพลงชีวิต เพราะร้องเพลงสะท้อนชีวิต สะท้อนสังคม เช่น แสงนภา บุณราศรี, คำรณ สัมบุณณานนท์, เสน่ห์ โกมารชุน (จำนง รังสิกุล, 2527 : 72) ซึ่งทั้งสี่ลาและการขับร้องเป็นลักษณะที่แตกต่างจากเพลงหรือลีลาการขับร้องเพลงของนักร้องที่มีผลงานเพลงแพร่หลายอยู่ในขณะเดียวกัน

สมัยรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งสถานีโทรทัศน์ในประเทศไทยขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2498 มีการแพร่ภาพออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 (บริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด) ขึ้นที่วังบางขุนพรหม โดยมี จำนง รังสิกุล เป็นหัวหน้าฝ่ายจัดรายการ ในช่วงปี พ.ศ.2501-2504 มีวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย และมีสถานีวิทยุต่างๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งในช่วงเพลงชีวิตหรือเพลงตลาด เริ่มได้รับนิยมของผู้ฟังโดยทั่วไป จำนง รังสิกุล มีความเห็นว่าเพลงประเภทนี้มีคุณสมบัติไม่ตรงกับแนวทางของสถานีจึงไม่อนุญาตให้ทำการเผยแพร่แต่อย่างใด เหตุเนื่องจากการใช้ภาษาและถ้อยคำในเพลงตลาดหรือเพลง

ชีวิตบางเพลงไม่เหมาะสมเช่น คำว่า “เอ็ง” หรือคำว่า “ข้า” หรือบางเพลงก็ใช้คำสองแง่สองง่ามซึ่งถือว่าเป็นภาษาไม่สุภาพ และเพลงที่ได้รับการเผยแพร่ในขณะนั้นเพลงไทยเดิม และเพลงผู้ดี

ต่อมาในปี พ.ศ.2505 ได้มีการพิจารณาเพลงแนวชีวิตหรือเพลงตลาดจากสถานีวิทยุกระจายเสียงอื่น ๆ อีกครั้ง และโดยเฉพาะสถานีวิทยุของทหาร ซึ่งทำการกระจายเสียงเสนอเพลงแนวชีวิตหรือเพลงแนวตลาดอย่างกว้างขวาง เช่น ยานเกราะกองพล ป.ต.อ. ได้มีการส่งกระจายเสียงเพลงเหล่านี้ จึงทำให้ จำนง รังสิกุล เริ่มทดลองนำเพลงเหล่านี้เผยแพร่ออกอากาศทางโทรทัศน์บ้าง และได้จัดรูปแบบรายการด้วยการเชิญนักร้องอาชีพที่ร้องเพลงแนวชีวิตมาร้องเพลงออกรายการ นักร้องที่มาออกรายการ ได้แก่ พูล ทองใจ และ ผ่องศรี วรนุช แต่ปรากฏว่าไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควรและในที่สุดต้องหยุดแพร่ไปชั่วคราว และในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2507 ซูชีพ ชำของยุทธ (ท้วม ทรวง) ซึ่งทำงานในตำแหน่งผู้กำกับเวทีทั่วไปของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ได้เสนอแนะต่อ จำนง รังสิกุล ให้ทดลองทำรายการเพลงแนวเพลงตลาดหรือเพลงชีวิตอีกครั้ง โดยมีวิธีคัดเลือกทั้งเพลงและนักร้องที่จะเผยแพร่ให้เหมาะสมกับรายการ ซึ่งนักร้องที่ได้รับเชิญในครั้งนั้น ได้แก่ พร ภิรมย์ และ ผ่องศรี วรนุช โดยให้นักร้องทุกคนแต่งกายแบบชาวบ้านทั่วไป และไม่ได้อำนาจกำหนดให้แต่งกายตามสากลนิยมแต่อย่างใด คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” นั้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2507 และผู้ใช้นั้นเป็นชื่อรายการโทรทัศน์เป็นคนแรกคือ จำนง รังสิกุล เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2507 นั้นทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ได้เชิญวงดนตรีจุฬารัตน์ของ มงคล อมาตยกุล มาออกรายการ และเป็นวงดนตรีอาชีพคณะแรกที่ได้แสดงทางโทรทัศน์ ในช่วงระยะเวลาเดียวกันนั้นมีภาพยนตร์เพลงอเมริกันเรื่องหนึ่งมาฉายที่โรงภาพยนตร์คิงส์ และมีผู้ให้ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยว่า “เพลงลูกทุ่ง” จากชื่อเรื่องเดิมว่า “Your Cheating Heart” ซึ่งเป็นภาพยนตร์ชีวประวัติของ Hank Williams นักร้องอเมริกัน เมื่อหนังเรื่องนี้ได้รับการตั้งชื่อว่าเป็น “เพลงลูกทุ่ง”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าเพลงลูกทุ่งนั้นสืบสายมาจากเพลงชีวิตหรือเพลงตลาด ซึ่งก็คือเพลงไทยสากล และรากเง้าของเพลงลูกทุ่งหรือเพลงชีวิตนั้น มาจากเพลงหน้าม่าน (เพลงสลบฉากละคร) เพราะเมื่อพิจารณานักร้องลูกทุ่งในยุคบุกเบิกนั้นล้วนแต่เคยเป็นนักร้องหน้าม่านมาก่อนทั้งสิ้น และผู้ที่ใช้คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” เป็นชื่อรายการโทรทัศน์เป็นคนแรกคือ จำนง รังสิกุล เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2507 ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหมในขณะนั้น

ภาพประกอบที่ 2 จ้าง รังสิกุล
ที่มา : (Next step บุชบาคาเฟ่, 2012 : เพลงลูกทุ่ง)

พัฒนาการเพลงลูกทุ่งอีสาน

เมื่อปี พ.ศ. 2481-2487 สมัยที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ส่งเสริมลัทธินิยมชาวตะวันตก เพื่อพาชาติให้พ้นภัย โดยให้ยกเลิกวัฒนธรรมเก่าๆ คร่ำครึ สกปรก น่ารังเกียจ โดยมีประกาศห้ามกินหมาก แต่ได้สนับสนุนวัฒนธรรมแบบตะวันตก การละเล่นที่โดดเด่น คือ การส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติด้วยการร่ววงสามัคคีหรือ “รำ โทน” ในยุคนี้ วัฒนธรรมรำโทนภายใต้นโยบายแห่งชาติ ได้แพร่กระจายไปทั่วถิ่นของไทย ในทุกภูมิภาคอย่างรวดเร็ว โดยมีกระทรวงธรรมการ (ปัจจุบันคือ กระทรวงศึกษาธิการ) จนทำให้รำโทนเป็นศิลปะการละเล่นที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง เนื่องจากว่า วัฒนธรรม รำวง นั้นสอดคล้องกับศิลปะการละเล่นของวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่มีมาแต่ดั้งเดิม

สมัยนั้น ด้วยความห่างไกลความยากลำบากในการเดินทาง ระหว่างภาคอีสาน กับภาคอื่นๆ ทำให้รำโทนที่ได้มาจากลำพูนที่ได้มาจากนิทานก้อมนั้น ไม่เป็นที่รู้จักของคน ภาคอื่นเลย คนไทยภาคอื่นรู้จักคำว่า “ลำพูน” คือลำนิทานก้อม จากผู้ที่มีเชื้อสายลาว เมื่อ ปี พ.ศ.2481-2487 ในนามของ “รำโทน” ช่วงจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ออกตรวจราชการตามต่างจังหวัดในเขตพื้นที่ภาคอีสานและภาคเหนือ โดยในครั้งนั้น ได้ให้ชาวบ้านนำศิลปะ รำโทน มาต้อนรับผู้นำประเทศ จากนั้น จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ได้ให้ภริยา ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เก็บรวบรวม ผู้จัดบันทึกคำร้อง พร้อมทั้ง

จดจำจังหวะงานศิลปะ รำโทน จากชาวบ้านในเวลานั้นไว้ ดังนั้น จึงไม่แปลกแต่อย่างใด ที่ชาวไทยทั้งประเทศได้รับรู้ และสัมผัส กับผลงานเพลงที่รัฐบาลได้สร้างขึ้น ซึ่งเป็นเพลงแม่บทเป็นจำนวน 10 เพลง เรียกว่า “ร่างมาตรฐาน” อันได้แก่ 1) ดอกไม้ของชาติ 2) ดวงจันทร์วันเพ็ญ 3) บูชานักรบ 4) ดวงจันทร์ขวัญฟ้า 5) หญิงไทยใจงาม 6) ยอดชายใจหาญ 7) งามแสงเดือน 8) ชาวไทย 9) รำซิมารำ 10) คืนเดือนหงาย ใน 10 เพลงร่างมาตรฐานนี้ มีชื่อของ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นผู้แต่คำร้องทำนองและเป็นผู้ถือลิขสิทธิ์ถึง 6 เพลง ในจำนวน 6 เพลงนี้ พิพัฒน์ บริบูรณ์ เคยเข้าไปกราบท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ซึ่งเขาสำนึกในบุญคุณและเรียกด้วยความรักความศรัทธาอย่างยิ่ง เรียกว่า ท่าน “คุณย่า” จากนั้นพิพัฒน์ บริบูรณ์ จึงได้รับทราบจากท่านผู้หญิงละเอียดว่า เพลงที่เป็นลิขสิทธิ์ของท่านผู้หญิงนั้น เป็น “เพลงชาว” ที่ท่านได้จดบันทึกมาจากคราวที่ได้ติดตาม จอมพล ป.พิบูลสงคราม ออกตรวจราชการตามต่างจังหวัด หลังจากนั้น “รำโทน” จนเป็นที่รู้จักของชาวเมืองหลวงอย่างกว้างขวาง และเป็นที่ยอมรับเป็นอย่างมาก จนทำให้มีคณะรำวง หรือรำโทน เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในครั้งนั้น และถ้ามีงานรื่นเริง งานประจำปี งานงานวัด งานประเพณีต่าง จะต้องมี รำวงหรือรำโทน เป็นมหรสพที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในยุคนั้น (แนว พลังวรรณ, 2545)

ภูมิปัญญาศิลปะและวัฒนธรรมรำโทนของชาวอีสานมีมาก่อน รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะส่งเสริมเสียอีก ซึ่งคำว่า “รำโทน” นั้นมีสาเหตุมาจากการใช้ กลองโทน มาบรรเลงประกอบจังหวะการเล่นพื้นบ้านของชาวอีสาน โดยลักษณะกลองโตน้นั้น ใช้หนังงูเหลือมเป็นหน้าหนังกลอง บางครั้งก็ใช้หนังกบ ตัวกลองทำด้วยดินเผา จะมีเสียงดัง “ปอดปอง ปอดปอง ๆ” ซึ่งนำมาประกอบกับจังหวะการรำ ตามเสียงของหนังกลองงูเหลือม เพลงที่ผู้แตงนำมาเลียงของการบรรเลงโทน คือ “เพลงบักหลอดปอดปอง” ซึ่งเป็นเพลงของ “เบญจมิตร” ได้นำมาบันทึกแผ่นเสียง มีเนื้อร้องว่า... “บักหลอดปอดปอง ไถนาวันพระ ฝนตกสะบักหลอดปอดปอง”

ถึงแม้ชาวอีสานจะถูกรัฐบาลในครั้งนั้น นำเอาศิลปะรำโทน ซึ่งเป็นศิลปะของตัวเอง ไปเป็นศิลปะประจำชาติ และถึงแม้ชาวอีสานจะหันไปนิยมรำโทนที่เป็นรูปแบบใหม่ของรัฐบาลก็ตาม แต่ทว่าในพื้นที่ถิ่นของภาคอีสาน ก็ยังมีการสร้างผลงานรำโทนในรูปแบบของ “นิทานก้อม” แบบดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง เหตุเพราะรูปแบบของท่วงทำนอง ลีลาจังหวะของรำโตน้นั้น เป็นลักษณะเฉพาะของชาวอีสาน ต่อมา รำโทน มีรูปแบบของท่วงทำนอง ลีลาจังหวะเปลี่ยนไป มีการปรับเปลี่ยนตัดแปลงและเสริมแต่งจากนักประพันธ์เพลงในแต่

ภาคแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นเพิ่มสีสันเพื่อให้เหมาะสมกับเพลงที่ใช้ประกอบกับการเดินรำ แล้วมีการนำเพลงรำโทนในรูปแบบใหม่มาบันทึกแผ่นเสียง และได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลาย

ครูสุรินทร์ ภาคศิริ ได้นำนิทานก้อมมาดัดแปลง ใช้บันทึกแผ่นเสียงรำโทน นั้น ได้มาจากจากการเล่า นิทานก้อม และมี ครูสุรินทร์ ภาคศิริ ได้นำเอาเนื้อนิทานก้อม มาเป็นพื้นฐานจัดรูปแบบพัฒนาดัดแปลงคำร้องและจัดโครงสร้างใหม่เพื่อให้เป็นเพลงลูกทุ่งหลายเพลง ได้แก่ เพลงบ่วงกัญชา แต่งให้ กาเหว่า เสียงทอง ร้องในปี พ.ศ. 2513 และ เพลงผ้าขาวม้า แต่งให้ สาลิกา กิ่งทอง ร้องในปี พ.ศ. 2514 เป็นต้น

ในยุคช่วงปี พ.ศ. 2504 ของเพลงลูกทุ่งที่ใช้คำร้องภาษาอีสาน คือ “ศักดิ์ศรีศรีอักษร” นักร้องสาวจากจังหวัดอุบลราชธานี ในผลงานเพลง “ผู้ใหญ่ลี” พิพัฒน์ บริบูรณ์ ได้เลือก ชาลูนชัย บัวบังศรี บันทึกเสียงดนตรีสากล แต่ถ้าเป็นทางดนตรีอีสานเลือก สมัย อ่อนวงศ์ หมอแคนชาวจังหวัดเพชรบุรี บันทึกเสียง โดย สมัย อ่อนวงศ์ เพลง “ผู้ใหญ่ลี” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพในชนบทของชาวอีสาน กล่าวถึงในยุคก่อน ผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ของชาวอีสานไม่ชินกับภาษาไทยกลาง พร้อมทั้งมีความรู้ก็น้อยในการปฏิบัติหน้าที่ปกครองลูกบ้าน และเป็นเรื่องเล่าขานที่ตลกสนุกสนาน ในการใช้ภาษาผิดๆ ซึ่ง ได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่งทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ในปี พ.ศ. 2514 สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5 ขอนแก่น ได้จัดการประกวดแข่งขันลำเรื่องต่อกลอน ผลการแข่งขันปรากฏว่า “คณะอุบลพัฒนา” ได้รับรางวัลชนะเลิศ อันดับ 1 ทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังและได้รับความนิยมทั่วภาคอีสาน ในขณะนั้นครูสุรินทร์ ภาคศิริ (ทิดโส สุดสะแนน) พร้อมกับนายห้างแผ่นเสียงกรุงไทย ประเสริฐ หวังสันติพร กำลังค้นหานางเอกแสดงภาพยนตร์ ในเรื่อง “บัวลาภ” ของ รังสี ทัศนพยัคฆ์ โดยมีเพลงประกอบภาพยนตร์ชื่อ “เพลงอีสานลำเพลิน” ประพันธ์โดย ครูสุรินทร์ ภาคศิริ หลังจากนั้น นายห้างประเสริฐ หวังสันติพร พร้อมทั้งนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียง พรชัย ณ วังใหม่ และครูสุรินทร์ ภาคศิริ จึงได้มาพบกับหัวหน้าคณะอุบลพัฒนา อาจารย์อัมพร สง่าจิตร ที่สำนักงานหมอลำจังหวัดขอนแก่น เพื่อมาขอให้ อังคนางค์ คุณไชย แสดงภาพยนตร์รับบทเป็นหมอลำสาว พร้อมกับ สไบแพร บัวสด แสดงร่วมกัน จากนั้นหัวหน้าหมอลำคณะอุบลพัฒนา ก็ยินดีต้อนรับให้ทั้งสองแสดงภาพยนตร์เรื่องบัวลาภ และแล้ว อังคนางค์ คุณไชย ก็ได้บันทึกแผ่นเสียง “เพลงอีสานลำเพลิน” และสไบแพร บัวสด ใน “เพลงลำเพลินหมอลำสาว” ซึ่งเป็นที่มาของเพลงลูกทุ่งอีสาน (สุรินทร์ ภาคศิริ, 2557 : 155-161)

อาจกล่าวได้ว่า เพลงลูกทุ่งอีสานมีพัฒนาการมาจาก “รำโทน” สำหรับ เพลงลูกทุ่งอีสาน หมายถึง เพลงที่ใช้คำร้องเป็นภาษาอีสาน อยู่ในตัวบทเพลงลูกทุ่ง ส่วนเพลงลูกทุ่งหมอลำ คงเกี่ยวข้องกับ คำลำและवादลำ (ทำนองลำ) ที่ไปผสมผสานอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของบทเพลงลูกทุ่ง ดังนั้นเพลงลูกทุ่งหมอลำพัฒนารูปแบบมาจากลูกทุ่งอีสาน

ภาพประกอบที่ 3 ครูสุรินทร์ ภาคศิริ กับผู้เขียนบทความ

เพลงลูกทุ่งหมอลำ : จากเพลงพื้นบ้านอีสานแพร่กระจายสู่เมืองกรุง

สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน เริ่มจากโครงสร้างชั้นพื้นฐานทางด้านการคมนาคม เมื่อมีการสร้างทางรถไฟเข้ามายังภาคอีสาน อันเนื่องมาจากต้องพัฒนาพื้นที่ในภาคอีสานและเศรษฐกิจกิจของประเทศ โดยเริ่มเปิดทำการเดินรถไฟ สายอีสานใต้ ไปสิ้นสุดสถานีจังหวัดวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2473 และต่อมาได้สร้างทางรถไฟอีสานเหนือ สิ้นสุดที่สถานีหนองคาย เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2499 จากผลการสร้างทางรถไฟสายอีสานดังกล่าว ทำให้เกิดปรากฏการณ์ มีการขนส่งเพิ่มปริมาณสินค้าเข้า-ออกภาคอีสานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลทำให้เกิดค่านิยมใหม่ในภาคอีสาน อันเนื่องจากโครงสร้างชั้นพื้นฐานทางด้านการคมนาคม

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ศิลปะและวัฒนธรรมของภาคอีสานแพร่กระจายเข้ามาในท้องที่ของภาคกลางได้เร็วยิ่งขึ้น ดังที่ศิลปินพื้นบ้าน หมอลำกลอนเป็นส่วนหนึ่งที่ได้มีโอกาสไปบันทึกแผ่นเสียง เช่น หมอลำบุญเพ็ง หมอลำคำปุ่น หมอลำเคน

ดาเหล่า หมอลำคำพา ฤทธิพิศ หมอลำบุญยัง สุภาพ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในคณะสุนทราภริมย์ ที่ได้ผลักดันหมอลำอีสานให้เป็นที่แพร่หลายในกรุงเทพฯ เพลงลูกทุ่งที่เป็นทำนองลำแบบอีสาน ต่อมาในระหว่างปี 2502 – 2503 หม่อมมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ได้นำทำนองเต้ยโขง มาขับร้องในเพลงขุนโขง

ในปี พ.ศ. 2514 อังคนางค์ คุณไชย ได้แสดงภาพยนตร์รับบทเป็นหมอลำสาว พร้อมกับ สไบแพรว บัวสด แสดงร่วมกัน จากนั้นหัวหน้าหมอลำคณะอุบลพัฒนา ก็ยินดีอนุญาตให้ทั้งสองแสดงภาพยนตร์เรื่องบัวลำภู และ อังคนางค์ คุณไชย ก็ได้บันทึกแผ่นเสียง “เพลงอีสานลำเพลิน” และสไบแพรว บัวสด ใน “เพลงลำเพลินหมอลำสาว” หลังจากนั้นความเป็นนางเอกหมอลำได้เป็นที่นิยมอย่างรวดเร็ว อันเนื่องจากสถานีวิทยุกระจายเสียงได้เผยแพร่ไปทั่วประเทศ (สุรินทร์ ภาคศิริ, 2557 : 160)

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2514-2524 นายห้างแผ่นเสียง ผู้ผลิตผู้สร้างสรรค์ผลงานเพลงลูกทุ่ง ได้มีการสร้างสรรค์ประพันธ์คำร้องมีภาษาเป็นอีสาน และนำทำนองหมอลำ (วาดลำ) มาผสมผสานอยู่ในเนื้อร้องทำนองเข้ากับเพลงลูกทุ่ง บทเพลงจำนวนทั้งหมดใช้หลักเสียงระบบ 5 เสียงหรือ เพนตาโทนิคโมด (Pentatonic Mode) เป็นพื้นฐานเบื้องต้นของบันเสียงดนตรีไทยมอร์ตัน (Morton, 1976 : 108) และในยุคนี้ยังมีศิลปินอีสานที่ร้องเพลงในรูปแบบแนวเพลงลูกทุ่งหมอลำ แล้วได้รับความนิยม มีดังต่อไปนี้

1. อังคนางค์ คุณไชย ร้องเพลง “อีสานลำเพลิน”
2. ขบาไพร นามวัย ร้องเพลง “ลำเพลินเชิญยิ้ม”
3. ศักดิ์สยาม เพชรชมพู ร้องเพลง “กอดหมอนนอนหนาว”
4. ดาว บ้านดอน ร้องเพลง “ลำเพลินเจริญใจ”
5. สุภาพ ดาวเด่น ร้องเพลง “ลำเพลินสลบเต้ย”
แต่งเอง (สุภาพ ทินรัตน์)
6. หงส์ทอง ดาวอุดร ร้องเพลง “หงษ์ทองคะนองลำ”
7. นกน้อย อุไรพร ร้องเพลง “คอยรักจากเสียงพิณ”
8. สัญญา เพชรเมืองกาฬ ร้องเพลง “คิดฮอดเสียงโปงลาง”

ภาพประกอบที่ 4 ปกแผ่นเสียง อังคนางค์ คุณไชย เพลง “อีสานลำเพลิน”
ที่มา : (สุรินทร์ ภาคศิริ, 2557 : 160)

นอกจากเหนือจากนั้นจะเป็นเพลงลูกทุ่งหมอลำ โดดเด่นมากขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงปี พ.ศ.2523-2528 เริ่มมีการบันทึกเสียง โดยทุกเพลงนั้นเป็นลูกทุ่งหมอลำ คือมีการผสมผสานคำร้องทำนองกับลำเพลินเข้าด้วยกันกับเพลงลูกทุ่ง และมีการผสมผสานดนตรีพื้นบ้านกับดนตรีสากล โดยเฉพาะมีการนำเอา “แซกโซโฟน” มาบรรเลง (โซโล่เดี่ยว) ซึ่งที่ผู้นำเอามารบรรเลงบันทึกเสียงเป็นคนแรกคือ “ครูสำราญ บุปผาวาส” และศิลปินอีสานที่เห็นเด่นชัด ในช่วงนี้เป็นคือ

1. ทองมี มาลัย	อัลบั้ม	“ชุดชมรมแท็กซี่”
2. สนธยา กาฬสินธุ์	อัลบั้ม	“ฮักสาวผมเปีย”
3. พิมพ์ใจ เพชรพลาญชัย	อัลบั้ม	“สาวต็มยิ้มบ่หวาน”
4. คำแก้ง ทองจันทร์	อัลบั้ม	“ลำเพลินพลทหารโป่ง”

ออกเผยแพร่เป็น อัลบั้มทั้งชุดทุกเพลงเป็นการนำคำลำ ทำนองลำ(वादลำ) มาผสมผสานคำร้องทำนองเพลงลูกทุ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งถือว่ายุคปี พ.ศ.2523 เป็นยุคเริ่มต้นของคำว่า “ลูกทุ่งหมอลำ” (สุรินทร์ ภาคศิริ, 2557 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 5 ปกเทปคาสเซ็ท ทองมี มาลัย อัลบั้ม “ชุดชมรมแก๊กซี่”

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2528-2540 ถือว่ายุคทองของเพลงลูกทุ่งหมอลำ ในยุคนี้พบว่า มีการนำเอาใช้वादลำ (ทำนองลำ) หลากหลายขึ้นเช่น “ลำเพลิน” “เต้ย” “ขอนแก่น” “ลำแพน” มาผสมผสานสลับกับทำนองของ “เพลงลูกทุ่ง” สำหรับการเรียบเรียงเสียงประสาน พร้อมทั้งนำเครื่องดนตรีสากลขึ้นเอกของบทเพลงมาเดี่ยว (Solo) ได้แก่ แซกโซโฟน ออร์แกน กีตาร์ ผสมผสานกับเครื่องดนตรีพื้นบ้าน และในการบันทึกเสียงนั้นผลิตเป็นแผ่นเสียง และเทปคาสเซ็ท (Cassette) ยุคนี้มีการจัดตั้ง บริษัท ค่ายเทป จากเดิมเป็นห้างแผ่นเสียง ศิลปินลูกทุ่งหมอลำยุคนี้ที่โดดเด่น ได้แก่

1. เย็นจิตร พรเทวี	เพลง “สาวดำรำพัน”
2. พรศักดิ์ ส่องแสง	เพลง “เต้ยสาวจันทร์กั้งโกบ”
3. เฉลิมพล มาลาคำ	เพลง “ตามใจเถิดน้อง”
4. สาธิต ทองใจ	เพลง “ปากโกรธใจคิดถึง”
5. สมโภชน์ ดวงสมพงษ์	เพลง “เมียป่าเพราะซาอู”
6. รุ่งโรจน์ เพชรธงชัย	เพลง “ร้องไห้ใส่เดือน”
7. พิมพ์ พรศิริ	เพลง “น้ำตาเมียซาอู”
8. เตือนเพ็ญ อำนวยพร	เพลง “สาวนาขาดรัก”
9. จินตหรา พูนลาภ	เพลง “ปลั่งรัก”
10. ศิริพร อำไพพงษ์	เพลง “โบว์รักสีดำ”
11. สมจิตร บ่อทอง	เพลง “กุหลาบแดง”

ธุรกิจเพลงลูกทุ่งหมอลำยุคนี้โดดเด่นมาก โดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ.2530 เพลง “เตี้ยสาวจันทร์กั้งโกบ” ของ พรศักดิ์ ส่องแสง ซึ่งมียอดขายเทปคาสเซ็ท ถึงหลายล้าน ตลับ และนำมาบันทึกแผ่นซีดี ที่นำมาผลิตซ้ำ และเป็นช่วงที่ เกิดนายทุนสร้างวงดนตรีให้กับศิลปินลูกทุ่งหมอลำ ที่กล่าวมาทั้งหมดทุกคน ถือว่ายุคทองของธุรกิจเพลงลูกทุ่งหมอลำ

ภาพประกอบที่ 6 แผ่นซีดี ที่นำมาผลิตซ้ำ ของพรศักดิ์ ส่องแสง อัลบั้มต้นฉบับ “เตี้ยสาวจันทร์กั้งโกบ”

เพลงลูกทุ่งหมอลำยุคปี พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน ถือว่ายุคพัฒนาของเพลงลูกทุ่งหมอลำ ในยุคนี้นี้ รูปแบบการประพันธ์ พบว่า จะใช้ทำนองवादหลากหลายขึ้นอย่างมากมี ทั้ง “ลำเพลิน” “เตี้ย” “ซอนแก่น” “ลำแพน” “กาฬสินธุ์” และ “ลำจิว” มาผสมผสานกับทำนองของ “เพลงลูกทุ่ง” ศิลปินนักร้อง ศิลปินลูกทุ่งหมอลำหมอลำยุคนี้

1. คู่แฝดโอ สายัญ เอ สัญญา	เพลง “น้ำตาบักเตี้ย”
2. วงร็อคสะเดิด	เพลง “สาวขำน้อย”
3. ต้อย หมวกแดง	เพลง “อย่าขอมอลำ”
4. ลูกแพร ไหมไทย	เพลง “คิดฮอดสาวฟังลำ”
5. บานเย็น รากแก่น	เพลง “จิวต้องด้อนอันผู้บ่าว”
6. มนต์แคน แก่นคูณ	เพลง “แฟนเขาผู้สาวอาย”
7. สนั่น สิงห์มาตร	เพลง “พ่อบักเบนซ์”

เพลงลูกทุ่งหมอลำยุคปี พ.ศ. 2541-ปัจจุบัน มีรูปแบบการพัฒนาเรียบเรียงเสียงประสานผสมผสานความสากลมากขึ้น พร้อมทั้งนำเครื่องดนตรีชิ้นเอกของบทเพลงมาเดี่ยว (Solo) นอก แคน ซอ พิณ โปงกลาง ยุคนี้เพิ่มเสียงโหวด เข้ามา ดนตรีสากลและ แซกโซโฟน ออร์แกน เพิ่ม กีตาร์เข้ามา และในการบันทึกเสียง จะบรรเลงดนตรีสดเป็นบางชิ้น มีการบันทึกเสียงในระบบดิจิตอล(Digital system) ผลิตเป็น แผ่นซีดี (Compact disc) และมีรูปแบบระบบการขายและเผยแพร่ผลงานในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Social networks) ให้ความโหลด (Download) พร้อมทั้งโหลดเพลงรอสายโทรศัพท์ (Music for phone calls) ยุคนี้มีการจัดตั้ง บริษัท (จำกัดมหาชน) จากเดิมเป็นบริษัทค่ายเพลง และในยุคนี้มีการคัดสรรตัวศิลปินนักร้อง ก็ยังเหมือนยุคต้นอยู่ ก็คือขอให้เสียงดีก็พอ ไม่เกี่ยวกับหน้าตา และอายุ

สภาพปัจจุบัน มีรูปแบบการพัฒนาที่โดดเด่น คือ การอำนวยความสะดวกแนวคิดใหม่ มีการนำทำนองหรือवाद “ลำ” ผสมผสานสลับกับ “ทำนองเพลงร็อค” เมื่อมีการ Featuring ระหว่าง หมอลำ กับ วงเพลงร็อค เช่นเพลง “คิดฮอด” ศิลปินวงร็อค Body-slam featuring ศิลปินลูกทุ่งหมอลำ ศิริพร อำไพพงษ์ อีกทั้งมีการนำเอาเพลงเก่ามาผลิตซ้ำ เช่น เพลง “เซียงนองนอย” ศิลปินลูกทุ่ง featuring ศิลปินลูกทุ่งหมอลำ จินตหรา พูนลาภ

สรุป

รากเง้าของเพลงลูกทุ่งนั้น เกิดมาจากการรับอิทธิพลการแพร่กระจายของเพลงสากลและดนตรีตะวันตก โดยการนำมาขับร้องเพลงประกอบและสลับฉากละคร เรียกว่า “เพลงนำมาน” และผู้ใช้คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” เป็นชื่อรายการโทรทัศน์เป็นคนแรกคือ จำนง รังสิกุล เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2507 ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม มีสำเนียงในรูปแบบของตนเองที่ติดมาจากท้องถิ่น มีการเล่นลูกคอก ลูกเอื้อน หรือว่าอย่างลีลาของหมอลำ ก็มีแนวทางการร้องลูกคอกของเขาพลั้วพรายไปอีกแบบหนึ่ง ไม่ร้องตรงๆ และจากสำเนียงการร้องดังกล่าว ต่อมาจึงเกิดการเรียกรูปแบบแนวเพลงลูกทุ่งขึ้นหลายประเภท ได้แก่ ลูกทุ่งปักใต้ ลูกทุ่งล้านนา ลูกทุ่งอีสาน และรูปแบบแนวเพลง ลูกทุ่งอีสานมีพัฒนาการมาจาก “รำโทน” สำหรับเพลงลูกทุ่งหมอลำมีพัฒนาการมาจากเพลงลูกทุ่งอีสาน ที่มีรูปแบบการประพันธ์ ใช้ทำนองลำ (वाद) มาผสมผสานเข้ากับ เพลงลูกทุ่ง ซึ่ง

สภาพปัจจุบันเพลงลูกทุ่งหมอลำ ในยุคนี้ รูปแบบการประพันธ์ พบว่า จะใช้ทำนองลำ(वाद) หลากหลายขึ้นอย่างมากมีทั้ง “ลำเพลิน” “เต้ย” “ขอนแก่น” “ลำแพน” “กาฬสินธุ์” และ “ลำจิว” มาผสมผสาน “เพลงลูกทุ่ง” มีรูปแบบการพัฒนาผสมผสานความสากลมากขึ้น มีการอำนวยความสะดวก คือการนำवाद “ลำ” ผสมผสานสลับกับ “เพลงร็อค” มีการบันทึกเสียงในระบบดิจิทัล (Digital system) ผลิตเป็น และมีรูปแบบระบบการขายและเผยแพร่ผลงานในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Social networks) ให้ดาวน์โหลด (Download) พร้อมทั้งโหลดเพลงรอสายโทรศัพท์ (Music for phone calls) มีการจัดดูแลเรื่องลิขสิทธิ์เพลง จากปัจจัยที่เอื้อต่อการเผยแพร่สื่อสาร สู่ช่องทางสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน ศิลปะและวัฒนธรรม แขนงนี้ ได้มี ศิลปินพื้นบ้านอีสาน ทุกเพศทุกวัย ให้ความสนใจสืบทอด ศิลปะของเพลงลูกทุ่งแขนงนี้ ดังที่ได้ปรากฏในสังคมออนไลน์ปัจจุบัน อยู่ตลอดเวลา

เพลงลูกทุ่งหมอลำ เพลงพื้นบ้านอีสานแพร่กระจายสู่เมืองกรุง ปัจจัยทางการคมนาคม เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมการมีถนนหรือระบบขนส่งที่ดี ทำให้มีการติดต่อสื่อสาร ค่าขายแลกเปลี่ยนช่วยให้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นไปได้รวดเร็ว โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (นิยพรรณ วรณศิริ. 2540 : 93) ทำให้ศิลปินเพลงพื้นบ้านอีสาน “หมอลำ” ได้มีโอกาสไปบันทึกแผ่นเสียง และได้ผลักดันหมอลำอีสานให้แพร่กระจายในกรุงเทพมหานครจนได้รับความนิยม จนทำให้เกิด ธุรกิจเพลงลูกทุ่งหมอลำที่โดดเด่น สร้างวงดนตรีให้กับศิลปินลูกทุ่งหมอลำ

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนาคนพันธ์. (2519). **เรื่องของละครและเพลง**. กรุงเทพฯ : มปพ.
- กานท์ นิรนาม. (2528). **พัฒนาการเพลงจากเพลงไทยถึงเพลงลูกทุ่ง**. มปพ. : ธันวาคม 2528.
- จำนง รังสิกุล. (2527). **เพลงไทยสากลตั้งแต่แรกเกิดจนถึงยุคสงครามมหาเอเซีย**. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ จำกัด.
- เจนภพ จบกระบวนวรรณ. (2530). **ข้อคิดและวัฒนธรรมคีร์ธาบางอย่างของเพลงลูกทุ่ง, ถนนดนตรี. 2** กรุงเทพฯ : ฉบับ พฤศจิกายน 2530.

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2529). รายงานการวิจัยเรื่องดนตรีผู้ไทย. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- นิพนธ์ สุวรรณรงค์. (2553). การพัฒนารูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสานเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2540). มนุษยวิทยาสังคมวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พยงค์ มุกดา. (2517). ความเป็นมาของเพลงลูกทุ่ง กิ่งศตวรรษเพลงลูกทุ่งไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ. กระทรวงศึกษาธิการ, 2517.
- _____. (2532). อิทธิพลเพลงไทยแท้ต่อสุนทราภรณ์. ใน เอกสารประกอบการสัมมนา กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. (2516). อดีตชาวบ้านอันดับ 1 เพลงชาวบ้าน. สงขลา : โรงพิมพ์สงขลา.
- แวง พลังวรรณ(นามแฝง). (2545). อีสานคดี ชุด ลูกทุ่งอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรื่องปัญญา.
- สุรินทร์ ภาคศิริ. (2557). เบื้องหลังเพลงดัง 25 เพลงฮิตของ สุรินทร์ ภาคศิริ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำผาง ในเครือบริษัทชนนิยม จำกัด.
- อเนก นาวิก. (2531). เพลงนอกศตวรรษ. หน้า 62-67. กรุงเทพฯ : การเวกการพิมพ์.
- L.A. Coser. (1964). *The Functions of Social conflict*. New York : Glencoe.
- Morton, Robert. K. (1976). *Social Theory and Social Structure*. New York : The Free Press of Glenche, .